

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.22

Ткачик Федір Петрович

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри податків та фіскальної політики,
Західноукраїнський національний університет*

Tkachyk Fedir

*PhD in Economics, Associate Professor,
Doctoral Student of the Department of Taxes and Fiscal Policy
West Ukrainian National University
ORCID: 0000-0002-4783-6919*

**ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФІСКАЛЬНОГО
ФЕДЕРАЛІЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
THE IMPACT OF TAX INSTRUMENTS OF FISCAL FEDERALISM ON
THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL
COMMUNITIES**

***Анотація.** Антропологічні цінності у сучасному місцевому економічному розвитку зумовлюють до раціоналізації інтелектуальних здібностей у прийнятті рішень щодо диверсифікації фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад. У статті досліджено актуальні процеси фінансового забезпечення функціонування агломерованих під час реформи децентралізації територіальних одиниць. Систематизовано елементи фіскального потенціалу територій, серед яких основна роль відведена податковим надходженням. Проаналізовано динаміку фінансових потоків до місцевих бюджетів в Україні та встановлено залежність бюджетів громад від державних субвенцій та дотацій. Акцентовано на*

посиленні бюджетної автономії органів місцевого самоврядування на принципах фіскального федералізму, які широко застосовуються в унітарних державах світу. Такий підхід покращить соціальні стандарти та інфраструктурну розбудову громад. Значну увагу приділено дослідженню ролі місцевих (майнових) податків у стабілізації фінансування пріоритетних потреб населення територіальних громад. Перспективним фіскальним ресурсом в економічному розвитку регіонів України ідентифіковано податок на нерухоме майно, що підтверджується зарубіжним досвідом. Здійснено прогнозування надходжень податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки до бюджету Тернопільської міської територіальної громади у динаміці та варіації його ставки. Визначено, що фіскальна роль податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в архітектоніці місцевих податків в Україні є незначною. Окреслено особливості післявоєнної розбудови економіки об'єднаних територіальних громад в Україні на базі податкових інструментів фіскального федералізму.

Ключові слова: *децентралізація, фіскальний федералізм, бюджетна політика, фінансові ресурси громади, податкові надходження, місцевий економічний розвиток.*

Summary. *Anthropological values in the modern local economic development conduct to the rationalization of intellectual abilities in the focus of decision-making to expand the financial resources of united territorial communities. The article examines the current processes of financial support for the functioning of newly created administrative-territorial units during the decentralization reform. Elements of fiscal potential of territories are systematized, among which the main role belongs to tax revenues. The dynamics of revenues to local budgets in Ukraine is analyzed and the dependence of community budgets on such state regulatory instruments as subventions and*

dotations is established. Emphasis is placed on strengthening the budgetary autonomy of local governments on the principles of fiscal federalism, which are extensively used in the unitary states of the world. This approach will improve social standards and infrastructural development of local communities. Considerable attention is paid to the study of the role of local (property) taxes in stabilizing the financing of priority needs of the population of territorial communities. It is established that an extensively fiscal resource in the economic development of the regions of Ukraine is the real estate tax. This aspect is confirmed by foreign experience. Forecasting of real estate tax revenues other than land to the budget of the Ternopil City Territorial Community has been made. The forecast was based on two tax rates (1% and 1,5%). In the article is determined that the fiscal role of real estate tax, other than land in the structure of local taxes and fees of Ukraine is insignificant. The peculiarities of the post-war development of the economy of the united territorial communities in Ukraine on the basis of tax instruments of fiscal federalism are outlined.

Key words: *decentralization, fiscal federalism, budget policy, community financial resources, tax revenues, local economic development.*

Постановка проблеми. Становлення та розвиток об'єднаних територіальних громад в результаті імплементації реформи децентралізації знаходиться під впливом низки нестабільних факторів (переналадження політичної системи в державі й регіонах, пандемія та наслідки коронавірусної хвороби, епізодичність валютних і фіскальних ризиків, інфляційні процеси, воєнний стан тощо). Це, в свою чергу, призводить до зміцнення фінансової політики ОТГ в частині протидії бюджетно-податковим та соціально-політичним ризикам з однієї площини, однак в іншому векторі – відбувається дефіцит фіскальних ресурсів задля виконання різного ступеня пріоритетності завдань соціально-економічного розвитку територій. Ефективна адаптація функціонування ОТГ в умовах

децентралізації владних повноважень та воєнного стану вимагає часу, фінансових ресурсів, інтелектуальних здібностей, інноваційних підходів та ситуативних рішень місцевої влади щодо стимулювання економічної активності території.

Фінансова компонента забезпечення ефективного розвитку адміністративно-територіальних одиниць базується, першочергово, на податкових надходженнях місцевого бюджету, а також залежить від ділової активності в регіоні. В цій парадигмі ключову роль відіграє прояв майстерності органів місцевого самоврядування в сфері оптимізації акумулювання бюджетних ресурсів (фіскальна складова) та покращення інвестиційного клімату в регіоні (регулятивна складова) залежно від делегованих повноважень (фіскальна децентралізація, фіскальний федералізм тощо).

Фіскальний федералізм як вища форма фіскальної децентралізації активно застосовується у розвинених країнах світу з унітарним устроєм (Швеція, Данія, Франція), він покликаний через заходи раціоналізації розподілу функціональних повноважень між центральним урядом та територіальними громадами знайти компромісні рішення задля ефективного фінансового забезпечення муніципального розвитку. Таким чином, актуальним завданням сьогодення виступає дієвий моніторинг впливу потенціалу фіскального федералізму (децентралізму) на соціально-економічний розвиток об'єднаних територіальних громад в Україні, особливо в умовах воєнного стану та активізації процесів Євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню актуальних особливостей фіскальної децентралізації (федералізації) присвячено низку науково-методичних робіт зарубіжних та українських учених. Зокрема, симбіоз чинників впливу фіскального федералізму та децентралізму на систему фінансового забезпечення місцевого економічного розвитку відображено в працях [1; 6; 7; 14]. Актуальні тенденції здійснення реформ

децентралізації в Україні в контексті формування фіскального потенціалу об'єднаних територіальних громад досліджені в роботах [2; 3; 4; 15; 16]. Зарубіжна практика автономізації фінансових повноважень муніципалітетів за рахунок податкових платежів та можливості її використання в регіональній фіскальній політиці України висвітлена в дослідженнях [9; 10; 11; 13] та інформаційно-нормативних ресурсах [5; 8; 12]. Однак, низький рівень фіскальних можливостей об'єднаних територіальних громад (ОТГ), централізований підхід до управління видатками, маніпулювання системою міжбюджетних трансфертів, лімітованість доступу місцевого самоврядування до фінансово-кредитних ресурсів, несприятливий інвестиційний клімат в більшості регіонів України, нестабільність законодавчої бази, запровадження воєнного стану – все це в комплексі вимагає від органів державного управління та місцевого самоврядування агломерації зусиль в контексті ефективного використання податкового інструментарію задля підтримання стабільного функціонування ОТГ.

Мета статті полягає в моніторингу податкових аспектів раціоналізації фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Врегулювання наявних проблематичних ситуацій та мінімізація ризик-факторів знаходяться у площині подальшого (післявоєнного) розвитку політичної, адміністративної та фіскальної децентралізації. Особливо важливим при цьому є раціональне поєднання доктрин фіскального децентралізму та федералізму. Такий підхід націлюється на підвищення рівня фінансової незалежності місцевих бюджетів, що є фундаментальною основою життєдіяльності місцевого самоврядування; сприятиме ефективному забезпеченню населення публічними послугами шляхом узгодження переліку найбільш затребуваних їх видів та наявної дохідної бази місцевих

бюджетів; покращить інфраструктурний розвиток територій; зміцнить алгоритми ухвалення ефективних управлінських рішень.

Поряд з цим, акцентуємо, що у межах фіскальної децентралізації досягається ефект соціальної відповідальності, оскільки громадяни обирають пріоритетні послуги в межах чітко визначеного бюджету, який формується за рахунок сплачених ними податків і зборів [1, с. 66].

Традиційно, за декілька останніх періодів базовим джерелом посилення фінансового потенціалу та зростання економіки об'єднаних територіальних громад виступає наповнення місцевих бюджетів податковими надходженнями від бізнес-структур та інвесторів, освоєння інновацій, розвитку підприємництва, аграрного бізнесу, фермерського господарства, сприяння переробці сільгосппродукції тощо [2, с. 42].

Бюджетне забезпечення територіального розвитку, безпосередньо залежить від фінансово-економічної активності суб'єктів господарювання. Водночас, фіскальний потенціал функціонування ОТГ компонується за рахунок наступних елементів:

- місцевого бюджету, який трансформується через фонд фінансових ресурсів та виступає інструментом забезпечення завдань і функцій місцевого рівня. Серед доходів місцевих бюджетів значну частку займають податкові надходження, а також неподаткові потоки та доходи від операцій з капіталом;

- трансфертів з державного бюджету у вигляді грошових потоків, які націлені збалансувати та вирівняти фінансову спроможність бюджетів ОТГ (дотації та субвенції);

- коштів Державного фонду регіонального розвитку, як фінансового сприяння за допомогою субвенцій, на виконання програм і проектів місцевого економічного розвитку;

- фінансових потоків Європейського Союзу за Програмою підтримки секторальної політики в Україні [3, с. 138].

Бюджети місцевих громад є ключовим елементом державної фінансової системи та перспективним інструментом реалізації соціально-економічної політики. На базі ресурсів органів місцевого самоврядування, що зосереджені у місцевих бюджетах, здійснюється фінансове забезпечення близько 70% видатків соціальної сфери. Бюджети об'єднаних територіальних громад за своєю сутністю ідентичні місцевим бюджетам [4].

Реалізація процесів децентралізації в Україні спричинила зростання кількості об'єднаних територіальних громад та відповідно власних надходжень їхніх бюджетів. Найбільша кількість об'єднаних територіальних громад утворена протягом 2015-2018 рр. (805 ОТГ), проте зростання їхньої кількості спостерігається й у 2019 р. (981 ОТГ), 2020 р. (1045 ОТГ) та 2021 р. (1469 ОТГ) [5].

Даний процес в загальному відображає позитивну динаміку розвитку нашої держави, оскільки такий розвиток спроможний посилити дієвість управління фінансовими ресурсами та забезпечити достовірне прийняття рішень у напрямі апроксимації функціонування територій до стандартів розвинених країн світу. Підвищення рівня якості реалізації послуг є можливим у випадку прийняття та імплементації управлінських рішень місцевими органами об'єднаних територіальних громад [6, с. 46].

Базовими джерелами надходжень до бюджетів об'єднаних територіальних громад виступають наступні: податок на доходи фізичних осіб (60%), акцизний податок, плата за землю, єдиний податок та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки тощо [7]. Динаміку показників формування доходів місцевих бюджетів в Україні протягом 2018-2021рр. відображено у таблиці 1.

За аналізований період частка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів характеризувалася інертним зростанням (в 1,44 рази), не зважаючи на спадний тренд бюджетних потоків у 2019 р. (на 0,34%) та 2020 р. (на 15,8%). Стабільний характер демонстрували показники

отримання дотацій від Державного бюджету України, з невеликою спадною динамікою у 2020-2021 рр. по відношенню до 2018 року. Що може свідчити про початкові кроки в напрямку зменшення фінансової залежності ОТГ від бюджетних ресурсів держави. Такий факт можна аргументувати також зменшенням обсягів отриманих субвенцій для ОТГ у досліджуваному періоді в 1,5 рази.

Таблиця 1

Фінансові потоки місцевих бюджетів в Україні, млн. грн.

Види податкових надходжень	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Податкові надходження	232532,9	270545,8	285571,5	346713,2
Частка податкових надходжень в доходах (%)	41,35	48,27	47,15	58,07
<i>в т.ч.: податок на доходи фізичних осіб</i>	<i>138158,8</i>	<i>165504,4</i>	<i>177826,0</i>	<i>212230,3</i>
<i>податок на прибуток підприємств</i>	<i>9300,1</i>	<i>10230,4</i>	<i>9776,7</i>	<i>16092,7</i>
<i>рентна плата</i>	<i>4821,2</i>	<i>5228,0</i>	<i>4636,9</i>	<i>8569,1</i>
<i>акцизний податок</i>	<i>13797,4</i>	<i>13718,5</i>	<i>15554,2</i>	<i>17849,1</i>
<i>місцеві податки й збори</i>	<i>61026,5</i>	<i>73575,3</i>	<i>75686,2</i>	<i>89896,6</i>
Неподаткові надходження	28027,4	26105,0	21462,5	27183,0
Доходи від операцій з капіталом	2143,5	2928,8	3473,1	3462,2
Дотації	25166,1	25857,5	21617,4	22793,9
Субвенції	273773,7	234444,5	138559,6	179939,4
Гранти	94,7	43,2	145,4	34,6
Допомога від ЄС та міжнародних організацій	-	1,1	1,1	1,4
Цільові фонди	678,1	601,9	649,4	571,4
ВСЬОГО	562415,7	560527,9	471480,0	580699,2

Джерело: побудовано автором на основі [8]

На нашу думку, перспективним фінансовим інструментом у політиці органів місцевого самоврядування мають стати гранти, за наявними даними в табл. 1, їхня частка у бюджетних надходженнях є досить незначною, в середньому 0,022%. У США грантові ресурси у 2014 р. досягли 358 млрд

дол США, 72% яких надходять від індивідуальних донорів. Гранти від приватних фондів налічували 54 млрд дол США, що становить 15% загального обсягу грантових ресурсів [9]. Наголосимо, що грантові інструменти є ключовим засобом соціального, секторально-економічного та екологічного розвитку територіальних громад. На що вказує низка прерогатив, зокрема управління фондами грантових ресурсів відбувається в такий спосіб, що надає змогу кон'юнктурно реагувати на потреби ОТГ. Також грантові програми здатні оперативнo змінюватися та протидіяти ризикам регіонального розвитку, серед позитивних сторін зазначимо ще можливість грантового капіталу бути незалежним від політичних і ринкових факторів.

Європейський прагматизм фіскального федералізму в унітарних державах демонструє пріоритетність генерування потенціалу місцевих та майнових податків у архітектоніці фінансового забезпечення ефективного розвитку муніципальних утворень. Нажаль, в українській практиці фіскальні можливості майнового оподаткування, зокрема податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, знаходяться в інактивному стані. Податкова доктрина функціонування ОТГ базується, здебільшого, на фінансових надходженнях єдиного податку (понад 50%), а також елементів земельного оподаткування фізичних та юридичних осіб (близько 40%) у 2021 році (див. табл. 2).

Таблиця 2

Індикатори адміністрування місцевих податків та зборів до бюджету в Україні, млн. грн.

Місцеві податки й збори	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	Частка у 2021 р.	Ставки у 2021 р.
Податок на майно	31272,1	37993,9	37433,4	43242,7	48,10%	-
<i>В т.ч.: податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки</i>	3636,0	4882,3	5758,9	7632,0	8,49%	<i>Не \geq 1,5% МЗП</i>

земельний податок	9870,6	13349,6	12813,6	13843,6	15,40%	Якщо проведено НГО: від 0,1% до 12%; якщо не проведено НГО: від 0,1% до 5%.
орендна плата за землю	17450,6	19486,0	18658,1	21419,7	23,83%	Не більше розміру земельного податку
транспортний податок	314,9	276,0	202,8	158,4	0,18%	25000 грн.
Збір за місця для паркування ТЗ	99,9	114,9	91,2	127,1	0,14%	Не \geq 0,075% МЗП
Туристичний збір	90,7	196,2	130,6	243,9	0,27%	Не \geq 0,5% МЗП для внутрішнього туризму; Не \geq 5% МЗП для в'їзного туризму
Єдиний податок	29564,3	35270,3	38031,0	46282,4	51,48%	I гр. 10% ПМ; II гр. 20% МЗП; III гр. % від доходу
Всього	61026,0	73575,3	75686,2	89896,6	100%	-

Джерело: побудовано автором на основі [8]

В більшості країн Європейського Союзу майнові податки посідають значне місце у забезпеченні суспільних потреб територіальних громад.

Основу місцевого оподаткування у Великобританії становить муніципальний податок (податок на майно), що справляється з власників і орендарів нерухомого майна. В кожному з регіонів країни закріплені конкретні норми оподаткування, а ставки податку мають диференційований підхід. У Франції податок на нерухоме майно адмініструється на базі кадастрових оцінок, котрі переглядаються кожні 10 років. Елементи оподаткування диференційовані та залежать від характеру експлуатації майна [10]. Як демонструє польська практика, запровадження такого виду податку на майно, як «за квадратний метр», підвищує рівень ВВП щороку приблизно на 1% або рівень загальних доходів територіальної громади (гміни) на 15%. Податок на нерухомість у Польщі є найсуттєвішим джерелом надходжень до бюджетів найнижчої ланки. Надходження від його адміністрування до муніципальних бюджетів становить більше 3 млн дол. США на рік, або понад 15% загальних доходів бюджетів гміни чи 45%

доходів із власних джерел (без надходжень від субвенцій і розподілу податків) [11, с. 16].

В результаті проведеного наукового дослідження було здійснено компаративний аналіз показників податкових надходжень до бюджету місцевого рівня, а саме – Тернопільської міської територіальної громади у 2019-2021 рр. (див табл. 3). Це дало змогу з'ясувати фіскальну та регулюючу роль податкового потенціалу у забезпеченні соціально-економічного розвитку громади.

Таблиця 3

Динаміка податкових надходжень до Тернопільської міської територіальної громади

	2019р.	2020р.	2021р.	Рівень виконання у 2021р.	Частка у 2021р.
	млн, грн.			%	
Податкові надходження	1437,0	1588,6	1992,8	125,4	
ПДФО	922,06	1039	1308,9	126	65,68%
Податок на прибуток	0,45	3,1	14,7	475	0,74%
Рентна плата	0,08	0,1	0,2	200	0,01%
Акцизний податок	115,0	132,3	159,5	120	8,00%
Місцеві податки і збори	391,3	414,1	509,6	123	25,57%
<i>Податок на нерухоме майно</i>	<i>54,04</i>	<i>59,8</i>	<i>77,1</i>	<i>129</i>	<i>3,87%</i>
<i>Плата за землю</i>	<i>90,1</i>	<i>84,8</i>	<i>90,3</i>	<i>106,5</i>	<i>4,53%</i>
<i>Транспортний податок</i>	<i>1,8</i>	<i>1,14</i>	<i>1,09</i>	<i>95</i>	<i>0,05%</i>
<i>Єдиний податок</i>	<i>242,4</i>	<i>266,3</i>	<i>337,7</i>	<i>127</i>	<i>16,95%</i>
<i>Збір за місця для паркування ТЗ</i>	<i>2,4</i>	<i>1,78</i>	<i>2,86</i>	<i>161</i>	<i>0,14%</i>
<i>Туристичний збір</i>	<i>0,46</i>	<i>0,29</i>	<i>0,52</i>	<i>180</i>	<i>0,03%</i>

Джерело: побудовано автором на основі [12]

Як видно з даної таблиці, податок на доходи фізичних осіб, традиційно, виконав генеративну роль у наповненні фінансових ресурсів громади (понад 65% у 2021 році). Однак, децентралізаційні процеси в Україні спонукають ОТГ до активізації дій в напрямку формування фіскального потенціалу за рахунок місцевих податків і зборів. Такий підхід посилить рівень фінансової автономності громади й дозволить оптимізувати

регулятивні підходи до формування сприятливого інвестиційного середовища. Наприклад, якщо податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки виконуватиме значну фіскальну функцію в контексті акумулювання бюджетних ресурсів громади, то регулюючий потенціал інших податкових платежів можна раціонально послабити у фокусі стимулювання розвитку пріоритетних галузей.

Фіскальний потенціал податку на нерухоме майно може виступити драйвером забезпечення фінансовими ресурсами ОТГ в ракурсі виконання соціальних, економічних, екологічних, інфраструктурних, аграрних, інноваційних та інвестиційних проектів громади. Проаналізувавши показники мобілізації даного податку до бюджету Тернопільської міської територіальної громади за 2016-2021 роки було встановлено зростання динаміки та частки його надходжень, а також побудовано прогнозну модель з використанням функціональних можливостей MS Excel «Тенденція» в розрізі діючої (1%) та варіативно-збільшеної (1,5%) ставок (рис. 1).

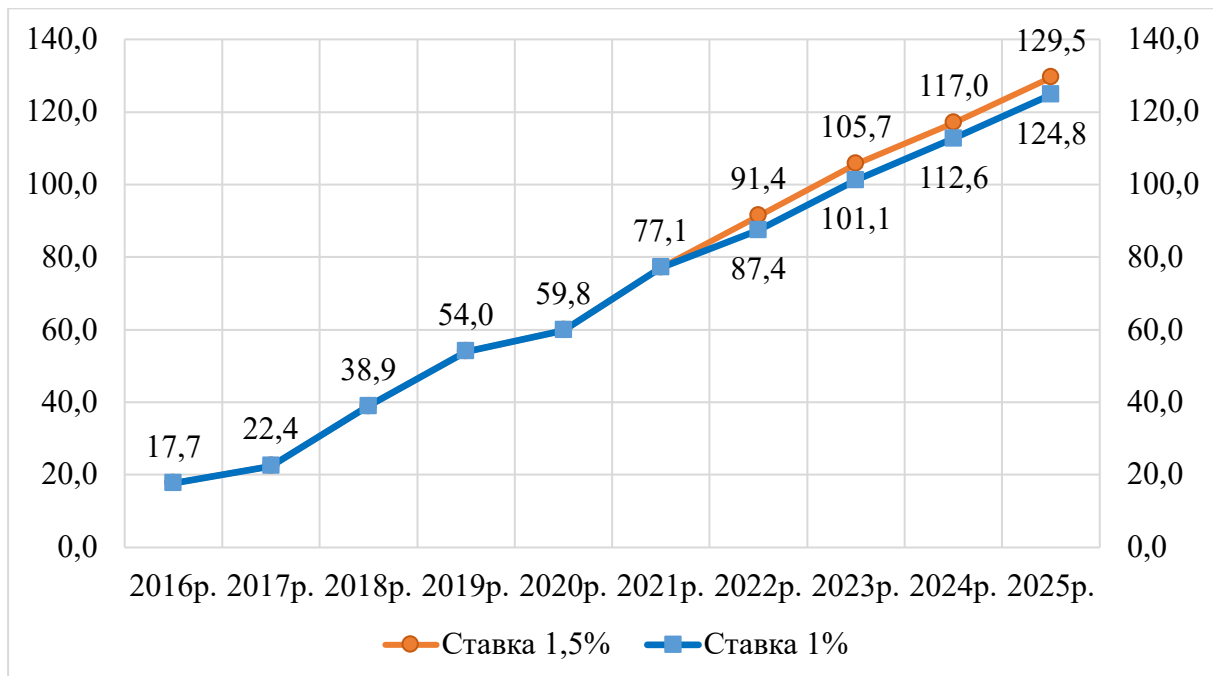

Рис. 1. Прогнозування надходжень податку на нерухоме майно до бюджету Тернопільської міської територіальної громади у динаміці ставок податку, млн. грн.

Джерело: побудовано автором самостійно на основі [12]

Зауважимо, що аналітично-прогностичний підхід не враховує фінансові ризики внаслідок запровадження воєнного стану в Україні, тому доречність його використання є перспективною на тих територіях, де об'єкти нерухомості не зазнали суттєвих руйнацій. Водночас, даний підхід націлений спонукати органи місцевого самоврядування щодо оптимізації (обґрунтованого підвищення) ставки податку на нерухоме майно в межах певної ОТГ для зміцнення її фінансового потенціалу власними способами. Доречним під час відновлення економіки в регіонах України вбачаємо можливість обґрунтованого підвищення ставки податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки для заможних верств населення (в т.ч. на підставах диференціації) на кшталт методики функціонування податку на багатство в розвинених країнах світу.

Також слід наголосити, що ОТГ повинні звертати увагу на перспективність та диверсифікацію фінансових можливостей земельного податку. Адміністрування ПДФО залежить від кількості робочих місць та враховує низку преференцій, що впливає на його фінансовий потенціал, а земля як об'єкт оподаткування залишається стабільним джерелом. Світова практика свідчить, що здебільшого, земля оподатковується у складі податку на нерухоме майно за єдиною ставкою на базі комбінованої оцінки вартості землі та розташованих на ній будівель. За такою системою оподаткування земля виступає як компонент, що підлягає інвестуванню. На відміну від оподаткування вартості землі, оподаткування нерухомості часто поєднує грошові потоки і методи адміністрування на всіх рівнях влади [13, с. 339].

Одночасно з можливістю самостійно акумулювати фінансові ресурси громад в рамках державної підтримки було створено Державний фонд регіонального розвитку України, з якого направляються кошти на зведення та поліпшення різноманітних інфраструктурних об'єктів. Як додатковий фінансовий інструмент для розвитку об'єднаних територіальних громад цей Фонд покликаний сприяти покращенню умов розвитку громад [14, с. 36].

Основним завданням даного Фонду визначено забезпечення реалізації регіональних інвестиційних проектів, втілення місцевих ініціатив та сприяння підвищенню регіональної конкурентоспроможності [15, с. 29]. Саме конкурентоздатність муніципалітетів наразі потребує імплементації принципів фіскального федералізму країн ЄС, в яких податкові стимули поживають бізнес середовище, приваблюють інвестиційні потоки, дозволяють запуснути «стартап» проекти, забезпечити імміграцію трудових (інтелектуальних ресурсів) до територіальної громади.

Наразі органи влади об'єднаних територіальних громад переходять від характерної для них раніше концепції споживання та пасивного очікування ресурсів із боку держави на центральному рівні до активних процесів та дій, зорієнтованих на формування ефективного апарату управління [16, с. 25], зосереджують ресурси на розвиток об'єднаних територіальних громад, здійснюють оцінку ефективності використання бюджетних ресурсів, а також нівелюють та ліквідують процеси неефективного, неоптимального їхнього спрямування. Резюмуємо, що покращення соціальних стандартів у громадах має відбуватися також внаслідок націлення коштів на реалізацію проектів розвитку енерго- та ресурсозберігаючих технологій у соціально-побутовій сфері, туристичної та рекреаційної сфери, раціональне та ефективне використання невідновлювальних ресурсів, розбудова комунікаційно-інфраструктурних складових тощо.

Висновки. Аргументами на користь використання податкових інструментів фіскального федералізму у зміцненні фінансового потенціалу територіальних громад виступають аж ніяк не роздільні домінанти, а, навпаки, агломерація зусиль до розширення фінансових можливостей регіону на базі автономізації, податкової конкуренції, інвестиційної привабливості, стимулювання грантів та інноваційних проектів. Місцеві податки й збори у післявоєнний період відбудови економіки регіонів

України повинні зайняти чільне місце у примноженні бюджетних ресурсів задля фінансування соціальних та інфраструктурних проєктів ОТГ. Окрема увага у фіскальній практиці органів місцевого самоврядування повинна приділятися податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, процедури адміністрування якого зараз уніфіковано згідно умовам воєнного часу. Даному податку притаманні функціональні елементи, які в комплексі спроможні стати генератором відновлення та ефективної розбудови соціально-економічних процесів у територіальних громадах України, особливо в контексті оподаткування багатства та предметів розкоші.

Література

1. Трещов М.М. Децентралізація як засіб ресурсної самодостатності територіальних громад: теоретичний аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 2 (25). С. 61-69.
2. Пальчук В.Е. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. Вип. 11. С. 38-50.
3. Сахно Т.А. Економічне забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад. *Бізнес Інформ*. 2020. № 1. С. 135-142.
4. Мельник О.І. Перспективні напрями фінансового забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2019. Вип. 12. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2019/161_pdf
5. Другий етап децентралізації в Україні, 2020-2021 роки. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>
6. Грабар Ж.В., Бондалетова Т.О. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 45-51.

7. Сторонянська І.З. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2019, 392 с.
8. Державний веб-портал бюджету для громадян. Місцеві бюджети. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>
9. Wardrip K., Lambe W., Zeeuw M. Following the Money: An Analysis of Foundation Grantmaking for Community and Economic Development. *The Foundation Review*. 2016. Vol. 8, Iss. 3. P. 51-65.
10. Бурцева О.Є., Власов О.О. Порівняльний аналіз податкових систем країн ЄС. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6011>
11. Бортнік Н.В. Зарубіжна практика місцевого адміністрування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 8, ч. 1. С. 15-17.
12. Рішення Тернопільської міської ради з питань бюджету. Тернопільська міська рада. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/byudget-ternopolya/byudget-gromadi/rishennya-ternopilskoi-miskoi-radi-z-pitan-byudgetu/>
13. Fernandez M.B., Kapfer D., Creutzig F. A Systematic framework of location value taxes reveals dismal policy design in most European countries. *Land Use Policy*. 2016. Vol. 51. P. 335-349.
14. Фурдичко Л.Є. Фінансова децентралізація: формування і використання місцевих бюджетів України, їх вплив на розвиток країни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 23. С. 23-51.
15. Опарін В.М., Пйонтко Н.Б. Державний фонд регіонального розвитку в системі фінансового вирівнювання. *Фінанси України*. 2017. № 7. С. 25-42.

16. Руснак А.В., Алещенко Л.О. Перспективи формування фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад. *Агроевіт*. 2018. №6. С. 22-27.

References

1. Treshhov, M.M. (2015) Decentralizacija jak zasib resursnoji samodostatnosti terytorialnykh ghromad: teoretychnyj aspekt [Decentralization as a means of resource self-sufficiency of territorial communities: theoretical aspect]. *Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja*, vol. 2, Pp. 61-69.
2. Paljchuk, V.E. (2018) Rozvytok ekonomichnogho potencialu ghromad u ramkakh reformy z decentralizaciji [Development of economic potential of communities in the framework of decentralization reform]. *Ukrajina: podiji, fakty, komentari*, vol. 11, Pp. 38-50.
3. Sakhno, T.A. (2020) Ekonomichne zabezpechennja dijalnosti ob'jednanykh terytorialnykh ghromad [Economic support for the activities of united territorial communities]. *Biznes Inform*, vol. 1, Pp. 135-142.
4. Meljnyk, O.I. (2019) Perspektyvni naprjamy finansovogho zabezpechennja rozvytku ob'jednanykh terytorialnykh ghromad [Promising areas of financial support for the development of united territorial communities]. *Efektivna ekonomika*. vol. 12, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/161_pdf
5. Drughyj etap decentralizaciji v Ukraini, 2020-2021 roky [The second stage of decentralization in Ukraine]. *Decentralizacija*, available at: <https://decentralization.gov.ua/about>
6. Ghrabar, Zh.V., Bondaletova, T.O. (2021) Osoblyvosti formuvannja bjudzhetiv ob'jednanykh terytorialnykh ghromad v umovakh decentralizaciji [Features of budget formation of united territorial

- communities in the conditions of decentralization]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, Pp. 45-51.
7. Storonjansjka, I.Z. (2019) Mizhregionaljni integracijni procesy v Ukrajinu: tendenciji ta perspektyvy rozvytku [Interregional integration processes in Ukraine: tendencies and prospects of development]. Ljviv: IRD NAN Ukrainy, 392 p.
 8. Derzhavnyj veb-portal bjudzhetu dlja ghromadjan [State web portal of the budget for citizens]. *Miscevi bjudzhety*, available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>
 9. Wardrip, K., Lambe, W., Zeeuw, M. (2016) Following the Money: An Analysis of Foundation Grantmaking for Community and Economic Development. *The Foundation Review*, vol. 8, no. 3, Pp. 51-65, available at: <http://scholarworks.gvsu.edu/tfr/vol8/iss3/7>
 10. Burceva, O.Je., Vlasov, O.O. (2017) Porivnjajljnyj analiz podatkovykh system krajin JeS [Comparative analysis of tax systems of EU countries]. *Efektivna ekonomika*, vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6011>
 11. Bortnik, N.V. (2016) Zarubizhna praktyka miscevogho administruvannja [Foreign practice of local administration]. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskogho nacionaljnogho universytetu. Serija: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove ghospodarstvo*, no. 8, vol. 1, Pp. 15-17.
 12. Rishennja Ternopiljskoho misjkoji rady z pytanj bjudzhetu [Decision of the Ternopil City Council on budget issues]. Ternopiljska misjka rada, available at: <https://ternopilcity.gov.ua/byudget-ternopolya/byudget-gromadi/rishennya-ternopilskoji-miskoi-radi-z-pitan-byudgetu/>
 13. Fernandez, M.B., Kapfer, D., Creutzig, F.A (2016) Systematic framework of location value taxes reveals dismal policy design in most European countries. *Land Use Policy*, vol. 51, Pp. 335-349.

14. Furdychko, L. Je. (2017) Finansova decentralizacija: formuvannja i vykorystannja miscevykh bjudzhetiv Ukrainy, jikh vplyv na rozvytok krajiny [Financial decentralization: formation and use of local budgets of Ukraine, their impact on the country's development]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, vol. 23, Pp. 23-51.
15. Oparin, V. M., Pjontko, N. B. (2017) Derzhavnyj fond rehionaljnogho rozvytku v systemi finansovogho vyrivnjuvannja [State Fund for Regional Development in the system of financial equalization]. *Finansy Ukrainy*, vol. 7, Pp. 25-42.
16. Rusnak, A. V., Aljeshhenko, L. O. (2018) Perspektyvy formuvannja finansovykh resursiv ob'jednanykh terytorialjnykh ghromad [Prospects for the formation of financial resources of united territorial communities]. *Aghrosvit*, vol. 6, Pp. 22-27.